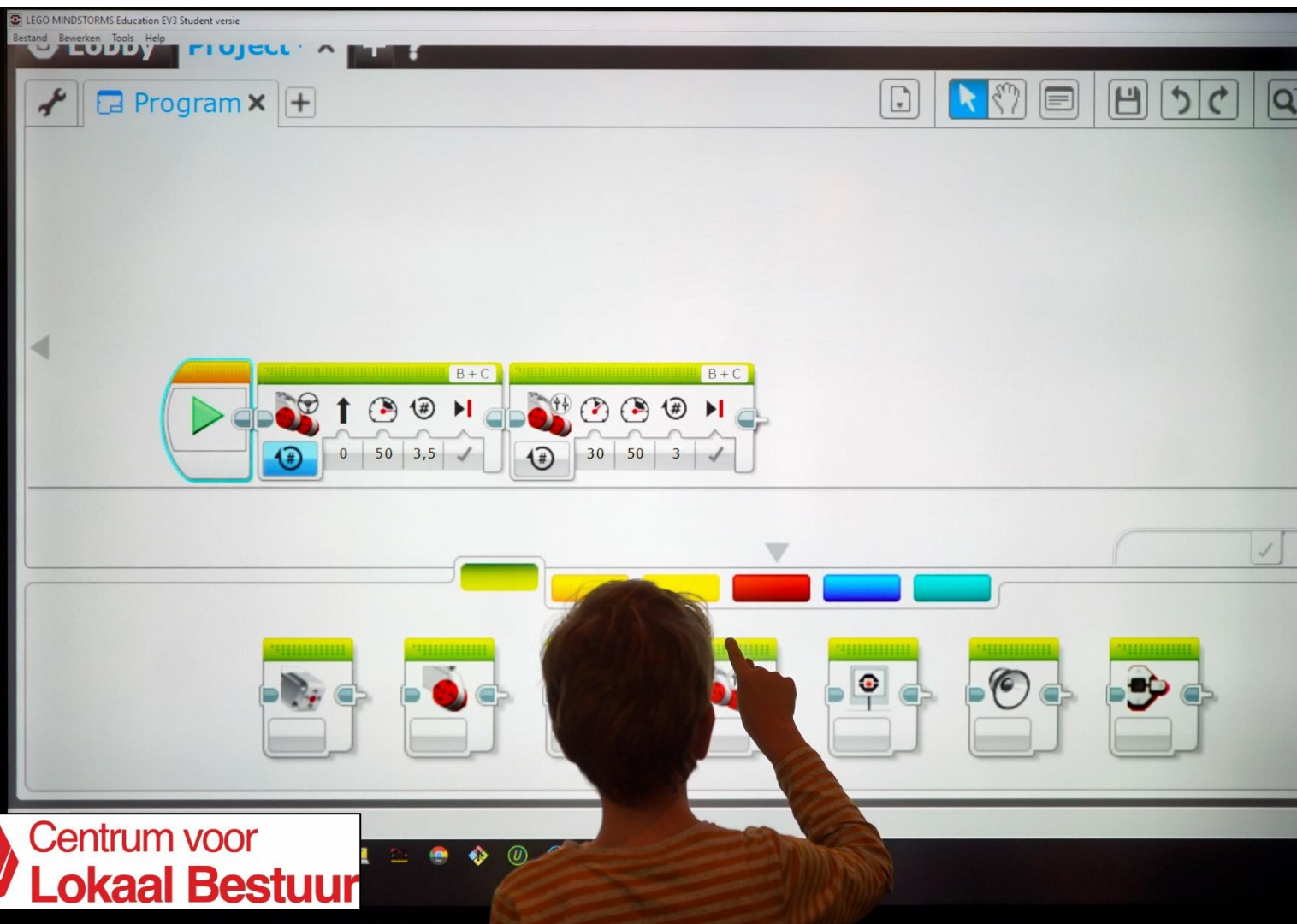

CLB-Handreiking: Inclusieve en veilige digitalisering

Digitalisering is niet meer weg te denken uit onze maatschappij. Ook lokaal niet. De dienstverlening van gemeenten vindt steeds meer digitaal plaats. Wil je een verhuizing doorgeven, een afspraak maken om een paspoort aan te vragen of een klacht indienen? Het kan allemaal online. Daarnaast krijgen gemeenten steeds meer data tot hun beschikking. Bijvoorbeeld door camera's, sensoren die de luchtkwaliteit meten, of apps die de drukte in de stad monitoren. Door slimme data-analyse kunnen gemeenten er bovendien steeds meer mee. En dan hebben we het nog niet eens gehad over de online platforms zoals Booking en Airbnb, waarop je in een paar muisklikken een vakantieadres kan boeken of je eigen huis kan verhuren. Door private partijen opgezet, maar de gemeente en de samenleving ondervinden er de directe gevolgen van.

Gemak dient de mens en digitalisering maakt veel mogelijk, maar er is ook een keerzijde. Hackers liggen op de loer en de privacy komt onder druk te staan. Het gebruik van slimme – en soms dubieuze –

algoritmen, bijvoorbeeld bij het opsporen van fraude en het toewijzen van woningen, kan vernietigende gevolgen hebben voor inwoners, denk aan de kinderopvangtoeslagaffaire. En ook de platformeconomie drukt zijn stempel op de samenleving.

Digitalisering is in veel opzichten een uitkomst: het zorgt voor gemak en verbetering van processen. Tegelijkertijd is het belangrijk dat we er als sociaal-democraten richting aan geven en voor zorgen dat digitalisering eerlijk en inclusief is. Dat we de kansen stimuleren en benutten en de bedreigingen onder controle brengen. Hoe zorgen we ervoor dat iedereen mee kan blijven doen in een samenleving die steeds digitaal wordt? Hoe voorkomen we negatieve neveneffecten van digitalisering? En hoe zorgen we ervoor dat digitalisering veilig is?

1. Digitalisering bij uitstek een politieke zaak

Digitalisering raakt aan publieke belangen – het heeft invloed op de dienstverlening van de gemeente, op het gebruik van de openbare ruimte in de gemeente en op het functioneren van de samenleving in het algemeen – en is daarom bij uitstek een politiek onderwerp dat vraagt om bemoeienis van de gemeenteraad. Toch durven niet alle raadsleden regie te pakken op digitalisering, blijkt uit onderzoek van het Rathenau Instituut.¹

Digitalisering wordt als onvatbaar gezien en het ontbreekt aan inzicht in de mogelijke (maatschappelijke) effecten. Vaak hebben raadsleden het idee dat ze onvoldoende kennis hebben van de materie. Bovendien wordt digitalisering vaak bestempeld als kwestie van uitvoering, waardoor wethouders het naar zich toetrekken. Onterecht, want digitalisering heeft invloed op de kaders, waarbinnen het beleid wordt uitgevoerd en is dus zeker ook een zaak van de raad.

Door bovenstaande onzekerheden wordt het gebruik van digitale technologie lang niet altijd onderworpen aan politieke analyses en discussies in de raden, terwijl het wél ingrijpende maatschappelijke impact kan hebben. De inzet van digitale technologie ontsnapt daarmee nog regelmatig aan democratische controle.

1.1 Trek digitalisering de politieke arena in

In wat voor stad of dorp willen we wonen? Hoe willen we met elkaar omgaan? Deze vragen die je je als raadslid constant stelt, zijn ook relevant als het over digitalisering gaat. Digitalisering is immers geen doel op zich, maar een middel om (beleids)doelen, die voortkomen uit idealen, te bereiken. Vraagstukken over digitalisering kunnen net als andere maatschappelijke thema's worden getoetst aan de sociaal-democratische waarden van bestaanszekerheid, goed werk, verheffing, binding en zeggenschap.

Natuurlijk moet de technische kant kloppen als het om digitalisering gaat, maar de waarden moeten leidend zijn. Wat betekent de digitalisering van de dienstverlening voor de binding van inwoners? Zijn alle inwoners nog in staat om mee te komen? Welke gevolgen hebben digitalisering en automatisering van processen binnen de gemeentelijke bedrijfsvoering voor het aantal banen bij de gemeente, voor

---

¹ Rathenau Instituut, [*Raad weten met digitalisering. Hoe de gemeenteraad kan sturen op de maatschappelijke impact van digitale technologie.*](#)

bestaanszekerheid en goed werk? Wat betekent het constante gebruik van data en algoritmen voor zeggenschap van inwoners? Het zijn zo maar wat vragen die je als raadslid kan stellen over digitalisering.

1.2 Handvatten bij het debat over digitalisering

Er zijn verschillende hulpmiddelen om het debat over digitalisering te voeren. Het Rathenau Instituut ontwikkelde het [Denkraam digitalisering](#), als hulpmiddel en gespreksinstrument bij digitaliseringskwesaties. De Raad voor het Openbaar Bestuur ontwikkelde het [Data Debat Denkkader](#). In het denkkader zijn de belangrijkste ontwikkelingen, als het gaat om sturen met data, op een rij gezet. Ook wordt een aantal voorbeeldvragen gegeven die volksvertegenwoordigers kunnen stellen om het proces van data-sturing transparant te maken en mogelijke ontsporing van het proces van data-sturing in beeld te brengen. Kortom, het denkkader helpt raadsleden met het vraagstuk rondom publieke verantwoording bij data-sturing.²

2. Informatiebeveiliging binnen de gemeente

Gemeenten werken met veel privacygevoelige informatie. Het is van belang dat gemeenten de informatiebeveiliging op orde hebben, zowel van fysieke als van digitale informatie. Zijn hackers eenmaal een systeem binnengedrongen, dan merk je dat vaak pas als het te laat is. Meerdere gemeenten hebben dit de afgelopen jaren aan den lijve ondervonden.

Eén van die gemeenten is [Hof van Twente](#), waar hackers in december 2020 de systemen van de gemeente wisten binnen te dringen. Door fouten in de inrichting van het systeem, een te eenvoudig wachtwoord (Welkom2020) en een gebrek aan monitoring kwamen hackers binnen en konden ze negentig virtuele servers en alle back-ups vernietigen. Door de hack kwam de dienstverlening plat te liggen en konden medewerkers niet meer bij hun gegevens. De hack was een harde les voor de gemeente. Uit onderzoek bleek dat de hack voorkomen had kunnen worden als de informatiebeveiliging beter op orde was geweest. De kosten van (de gevolgen) van de hack bedragen zo'n € 4 miljoen. Omgerekend komt dat neer op € 110 per inwoner.³

Zo'n situatie als in Hof van Twente wil je natuurlijk voorkomen. Het is daarom belangrijk dat gemeenten over voldoende deskundigheid beschikken om gegevensverwerking veilig en volgens de voorschriften te laten verlopen. In de omgang met en beveiliging van persoonsgegevens moeten gemeenten aan verschillende eisen voldoen. Welke wettelijke verplichtingen zijn er? En wat kan je als gemeente nog meer doen om de digitale beveiliging goed op orde te hebben?

2.1 Algemene verordening gegevensbescherming (AVG)

De Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) is een Europese verordening die de regels voor de verwerking van persoonsgegevens – zowel door particuliere bedrijven als overheidsinstanties – in de

Weet jij:

- Wanneer de gemeenteraad voor het laatst het privacybeleid heeft vastgesteld?
- Wie de FG is?
- Of jouw gemeente een PO heeft?
- Of jouw gemeente een CISO heeft?
- Wanneer er voor het laatst een DPIA is uitgevoerd?

² Raad voor het Openbaar Bestuur, [Adviesrapport – Sturen of gestuurd worden? Over de legitimiteit van sturen met data](#) en Rathenau Instituut, [Digitale vaardigheden voor technologisch burgerschap](#).

³ Vereniging Nederlandse Gemeenten, [Bestuurlijke lessen uit de hack bij Hof van Twente](#).

hele Europese Unie heeft gestandaardiseerd. In de verordening is vastgelegd welke gegevens je voor welk doel mag verwerken en met wie je ze mag delen.⁴

In de AVG wordt onderscheid gemaakt tussen administratieve data en statistische data. Administratieve data zijn gegevens die de overheid nodig heeft voor de uitvoering van specifieke taken en dienstverlening. Denk aan het registreren van hondeneigenaren, zodat er hondenbelasting geïnd kan worden. Statistische data volgen doorgaans uit de administratieve data en worden gebruikt voor statistiek, wetenschap en beleid, om bepaalde patronen in groepen te ontdekken. Wat zijn bijvoorbeeld de kenmerkende overeenkomsten bij hondeneigenaren?

De AVG is de vervanger van de Wet bescherming persoonsgegevens (WBP). De AVG verplicht gemeenten om hun organisatie zo in te richten dat de privacyregels structureel worden nageleefd. De organisatie moet dit kunnen verantwoorden en bewijzen. Daarnaast hebben inwoners en andere betrokkenen een versterkte rechtspositie als het gaat om inzage in en rectificatie van de verwerking van persoonsgegevens.

Het college van B&W is verantwoordelijk voor het goed regelen van de privacy in de gemeentelijke organisatie en het opstellen van privacybeleid. De gemeenteraad heeft een controlerende rol.

Voorbeelden van privacybeleid

- Gemeente Beuningen, [Privacybeleid 2020-2022](#);
- Gemeente Nunspeet, [Privacybeleidskader 2020-2024](#);
- Gemeente Rotterdam, [Privacybeleid](#).

2.2 Functionaris gegevensbescherming (FG)

In de AVG is vastgelegd dat alle bestuursorganen (burgemeester, college van B&W en gemeenteraad) binnen de gemeente een [Functionaris Gegevensbescherming](#) (FG) moeten hebben. In de praktijk hebben de meeste gemeenten één FG die voor alle drie de bestuursorganen werkt.

De FG houdt binnen de organisatie onafhankelijk toezicht op de toepassing en naleving van de AVG. Daarnaast adviseert de FG de organisatie over de juiste en zorgvuldige omgang met persoonsgegevens. In de praktijk betekent dit dat de FG bij alle mogelijke processen waar persoonsgegevens worden gebruikt, betrokken zou moeten zijn. Ook is de FG de formele communicatielijn van de organisatie naar de Autoriteit Persoonsgegevens als er vragen of klachten zijn met betrekking tot de verwerking van persoonsgegevens. De FG heeft een wettelijke geheimhoudingsplicht met betrekking tot de klachten of verzoeken die worden gedaan.⁵

2.3 Data Protection Impact Assessment (DPIA) of gegevensbeschermingseffectbeoordeling

Als er bij de verwerking van persoonsgegevens hoge risico's zijn met betrekking tot de rechten en vrijheden van personen en als er nieuwe technologieën gebruikt worden die tot deze risico's leiden, moeten gemeenten een zogenaamde Data Protection Impact Assessment (DPIA) of

---

⁴ Vereniging Nederlandse Gemeenten, [Raadgever Algemene verordening gegevensbescherming \(AVG\)](#).

⁵ Rijksoverheid, [Handleiding Algemene verordening gegevensbescherming \(AVG\)](#) en Vereniging Nederlandse Gemeenten, [Informatie over de aanwijzing van een functionaris gegevensbescherming](#).

gegevensbeschermingseffectbeoordeling uitvoeren, zoals vastgelegd in artikel 35.1 van de AVG.⁶ Met een DPIA wordt simpel gezegd gekeken wat de impact van de verwerking van persoonsgegevens is, wat de risico's zijn en of er een aanpak is die minder gevolgen heeft voor de privacy van de betrokken personen.⁷

Een DPIA is verplicht bij:

- Grootschalige verwerking van bijzondere categorieën persoonsgegevens;⁸
- Stelselmatige en grootschalige monitoring van de openbare ruimte;
- Verwerking waar een systematische en uitgebreide beoordeling van persoonlijke aspecten van inwoners plaatsvindt;
- Bij projecten waar gebruik wordt gemaakt van algoritmische systemen is een DPIA doorgaans ook verplicht. Meer over algoritmen lees je in paragraaf 4.

In een DPIA staat ten minste de volgende informatie:

- Een systematische beschrijving van de beoogde verwerkingen en de doeleinden;
- Beoordeling van de noodzaak en de evenredigheid;
- Beoordeling van de risico's voor de rechten en vrijheden van betrokkenen;
- Beoogde maatregelen om deze risico's aan te pakken.

De verwerkingsverantwoordelijke moet op basis van de hoofdlijnen die beschreven zijn in de AVG zelf bepalen of een DPIA nodig is. Binnen de gemeente adviseert de FG hierover. Als projecten op elkaar lijken, is het niet noodzakelijk om voor elk project apart een DPIA uit te voeren. Dit kan dan ook collectief gebeuren. De VNG heeft bijvoorbeeld een DPIA gemaakt voor gemeenten voor de invoering van de nieuwe Wet inburgering. Dit format kan door gemeenten aangevuld en aangepast worden naar de eigen praktijk.⁹

In Nederland is de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) verantwoordelijk voor het toezicht op het verwerken van persoonsgegevens. De AP mag vanuit die hoedanigheid een lijst opstellen van het soort verwerkingen waarvoor een DPIA verplicht is. Volgens de lijst is een DPIA o.a. verplicht bij fraudebestrijding waar sprake is van grootschalige verwerking en/of stelselmatige monitoring van persoonsgegevens, bijvoorbeeld door sociale diensten. Ook is een DPIA verplicht als er sprake is van samenwerkingsverbanden waarin gemeenten gegevens – over schulden, werkloosheid, betrokkenheid van jeugdzorg etc. – uitwisselen met andere publieke of private partijen, bijvoorbeeld in wijkteams.¹⁰

---

⁶ Eur-lex, [Algemene verordening gegevensbescherming](#), artikel 35.1.

⁷ Europa Decentraal, [\(Hoe\) moeten wij als gemeente de DPIA uitvoeren?](#) en Autoriteit Persoonsgegevens, [Data protection impact assessment \(DPIA\)](#).

⁸ Onder bijzondere categorieën persoonsgegevens worden verstaan: ras, etnische afkomst, politieke opvattingen, religieuze of levensbeschouwelijke overtuiging, lidmaatschap van een vakbond, genetische gegevens, biometrische gegevens die te maken hebben met de unieke identificatie van een persoon, gegevens over gezondheid of gegevens over seksuele geaardheid.

⁹ Vereniging Nederlandse Gemeenten, [DPIA – nieuwe Wet inburgering](#).

¹⁰ Autoriteit Persoonsgegevens, [Voor welke soorten verwerkingen is het uitvoeren van een DPIA verplicht?](#)

2.4 Privacy Officer (PO)

De Privacy Officer is verantwoordelijk voor het actualiseren en bewaken van het privacybeleid binnen de gemeente. De functie is niet wettelijk verankerd, waardoor niet elke gemeente een PO heeft. Ook lopen de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de PO per gemeente uiteen, afhankelijk van de keuzes die de gemeente maakt. De functie van PO is doorgaans praktischer van aard dan die van de FG. Een PO kan bijvoorbeeld het interne aanspreekpunt en adviseur zijn voor medewerkers met vragen over gegevensbescherming.¹¹

2.5 Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO)

Per 1 januari 2020 is de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) van kracht. Voorheen hadden Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen elk eigen baselines. De BIO is een gezamenlijke baseline voor de informatiebeveiliging van alle overheidslagen – gebaseerd op internationale en actuele regelgeving over informatiemanagement – en vervangt de eerdere, individuele en verouderde baselines. Risicomanagement is het uitgangspunt van de BIO. Doel van de BIO is om een basisniveau te bereiken voor informatiebeveiliging bij alle bestuurslagen en -organen van de overheid.¹²

2.6 Chief Information Security Officer (CISO)

Sommige gemeenten hebben een Chief Information Security Officer (CISO) in dienst. Het is een vrij nieuwe functie, die niet wettelijk verankerd en verplicht is. De CISO is de spin in het web als het gaat om de beveiliging van informatie. Ook heeft de CISO een centrale rol in het beheren van alle processen die daarmee te maken hebben: implementeren van en toezicht houden op informatiebeveiligingsbeleid. In sommige gemeenten ziet de CISO erop toe dat de gemeente voldoet aan de BIO.¹³

2.7 Controlerende rol gemeenteraad

De gemeenteraad controleert of de informatiebeveiliging en het privacybeleid van de gemeente op orde zijn. Dat is makkelijker gezegd dan gedaan bij zo'n abstract onderwerp. De rekenkamer kan hier uitkomst bieden. Hoewel de rekenkamer onafhankelijk is, mag de gemeenteraad wel ideeën aandragen voor onderzoek.

Zo kan je de rekenkamer vragen onderzoek uit te voeren naar de informatiebeveiliging van de gemeente en de naleving van de privacyregels. De rekenkamer Arnhem deed bijvoorbeeld onderzoek naar [privacy en informatieveiligheid in het sociaal domein](#). De Amersfoortse rekenkamer zocht uit of [de bescherming van persoonsgegevens](#) op orde is. En in Eindhoven onderzocht de rekenkamer hoe doelmatig en doeltreffend de gemeente is in [het waarborgen van informatieveiligheid](#). Ook kan de gemeenteraad de informatiebeveiliging door externe auditors laten controleren.

Een andere manier om te onderzoeken of de digitale infrastructuur goed op orde is, is om deze aan te laten vallen door ethische hackers. De gemeente Den Haag organiseert elk jaar [Hâck Den Haag](#), een wedstrijd waarbij hackers uit binnen- en buitenland worden uitgenodigd en uitgedaagd om de online omgeving van de gemeente te hacken. De beste hackers winnen een geldprijs. Via de wedstrijd worden

---

¹¹ IB&P, [Update: CISO, Privacy Officer en FG; wie doet en mag wat?](#) en Vereniging Nederlandse Gemeenten, [Positionering van de FG](#).

¹² Bio-overheid.nl, [BIO](#) en Vereniging Nederlandse Gemeenten, [Baseline Informatiebeveiliging Overheid \(BIO\)](#).

¹³ IB&P, [De CISO: het schaap met de vijf poten?](#) En [Update: CISO, Privacy Officer en FG; wie doet en mag wat?](#).

kwetsbaarheden in het systeem blootgelegd en vervolgens verholpen. De gemeente heeft haar ervaringen gedeeld in een e-guide [Zo hack je een stad](#). Ook de gemeente [Hof van Twente](#) laat haar systemen aanvallen door ethische hackers, om te kijken of de beveiliging nu wel op orde is.

3. Van Wet openbaarheid van bestuur (Wob) naar Wet open overheid (Woo)

In de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) is geregeld welke informatie de overheid al dan niet openbaar moet maken. Uitgangspunt van de Wob is dat informatie over bestuurlijke aangelegenheden openbaar is. De overheid hoort uit eigen beweging informatie over beleid te verschaffen.

Geheimhouding zou uitzondering op de regel moeten zijn. Toch zie je dat overheden op veel stukken het stempel 'geheim' drukken en dat informatie pas openbaar wordt gemaakt na Wob-verzoeken.

Naar verwachting treedt op 1 juni 2022 de Wet open overheid (Woo) in werking, ter vervanging van Wob. De Woo moet voor een cultuuromslag zorgen bij de overheid: niet passief afwachten, maar overheidsinformatie actief openbaar maken. De Woo maakt overheidshandelen transparanter, doordat overheidsinformatie beter vindbaar, uitwisselbaar, eenvoudig te ontsluiten en goed te archiveren is. Toegang tot publieke informatie wordt met de Woo expliciet een recht van burgers.¹⁴

In de Woo zitten drie belangrijke verplichtingen. Ten eerste verplicht de wet overheidsorganisaties om documenten in elf categorieën actief openbaar te maken. Dat houdt in dat binnen veertien dagen nadat ze de status 'definitief' hebben gekregen, op internet worden gepubliceerd. Daarnaast moeten gemeenten aansluiten op het Platform Open Overheidsinformatie (PLOOI), dat is een centraal punt waar alle documenten beschikbaar worden gesteld.¹⁵ Documenten in de volgende categorieën moeten actief openbaar gemaakt worden:

- Wet- en regelgeving;
- Organisatiegegevens;
- Raadsstukken;
- Bestuursstukken;
- Stukken van adviescolleges;
- Convenanten;
- Jaarplannen en -verslagen;
- Wob/Woo-verzoeken;
- Onderzoeken;
- Beschikkingen;
- Klachten.

De tweede verplichting is dat gemeenten de informatiehuishouding op orde moeten brengen. Deze verplichting – dat gemeenten documenten in een goede, geordende en toegankelijke staat moeten bewaren – is een herhaling van voorschriften uit de Archiefwet. Het is een hele klus om de informatiehuishouding op orde te brengen. Hiervoor staat dan ook een termijn van acht jaar.

---

¹⁴ [Wet open overheid](#) en Rijksprogramma voor Duurzaam Digitale Informatiehuishouding, [Wet open overheid gaat Wob vervangen](#).

¹⁵ Kennis- en Exploitatiecentrum Officiële Overheidspublicaties, [Plooi | Platform Open Overheidsinformatie](#).

Tot slot verplicht de Woo bestuursorganen om ten minste één contactpersoon aan te wijzen die vragen van inwoners over de beschikbaarheid van overheidsinformatie kan beantwoorden. Deze contactpersoon helpt inwoners – die bijvoorbeeld minder digitaal vaardig zijn – om wegwijs te worden in de overheidsinformatie.¹⁶

4. Algoritmen en data-analyse

Ons dagelijks leven wordt beheerst door algoritmen. Een algoritme is simpelweg een reeks instructies die opgevolgd kan worden door mensen – denk bijvoorbeeld aan het volgen van een recept om een gerecht te bereiden – of een computer. Er zijn vaste (statische) algoritmen en zelflerende algoritmen.

Vaste algoritmen zijn vooraf geprogrammeerd door mensen. Computers kunnen op basis van vaste algoritmen besluiten nemen en taken uitvoeren. Het gaat om beslissingen tot een feitelijke handeling: als [X] het geval is, dan volgt [Y]. Een statisch algoritme is in wezen een beslisboom.

Zelflerende algoritmen passen zich automatisch aan op basis van eerder behaalde resultaten. Ze kunnen analyseren en voorspellen. Vaak worden zelflerende algoritmen gebruikt om kansen te berekenen, bijvoorbeeld hoe groot de kans is dat een leerplichtige leerling voortijdig van school gaat, er een file ontstaat of een inwoner een adreswijziging niet juist doorgeeft. Websites als YouTube, Instagram en Facebook gebruiken deze algoritmen om hun gebruikers – op basis van eerdere likes, views en clicks – content aan te bevelen die ze waarschijnlijk leuk vinden.¹⁷ Het is van belang dat je als raadslid weet waarvoor jouw gemeente zelflerende algoritmen gebruikt en op welke wijze de resultaten gebruikt en geduid worden.

Weet jij:

- Waarvoor jouw gemeente zelflerende algoritmen gebruikt?
- Of er specifieke inkoopvoorwaarden zijn voor algoritmen?
- Of jouw gemeente transparant is over het gebruik van algoritmen?
- Of jouw gemeente beleid heeft voor open data?

4.1 Niet blind varen op algoritmen

Overheidsinstanties – en dus ook gemeenten – maken steeds meer gebruik van voorspellende algoritmen, bijvoorbeeld om (bijstands)fraude en criminaliteit op te sporen of in te schatten welke inwoners een hoger risico hebben op zorg- en schuldenproblematiek. Algoritmen worden gevoed met data. In die data zit altijd een bepaalde mate van vooringenomenheid. Bijvoorbeeld: als een politieagent – bewust, dan wel onbewust – inwoners uit een bepaalde bevolkingsgroep vaker aanhoudt, komen de kenmerken van die groep vaker in de statistieken voor. Doordat ze vaker in de statistieken voorkomen, wordt die groep vervolgens buitensporig vaak gecontroleerd, terwijl andere groepen onopgemerkt (kunnen) blijven.¹⁸

¹⁶ VNG Magazine nummer 17 (2020), [Wet open overheid – Actief openbaren](#).

¹⁷ De Correspondent, [Wat is een algoritme?](#) en College voor de Rechten van de Mens, [Onderzoek: Hoe gemeenten besluiten over algoritmen en mensenrechten](#).

¹⁸ NOS, [Overheid gebruikt op grote schaal voorspellende algoritmen, 'risico op discriminatie'](#) en [Fraude opsporen of gevaar van discriminatie. Gemeenten gebruiken 'slimme' algoritmen](#), VNG, [Computerbesluiten – Een algoritme is nooit neutraal](#).

Het gebruik van algoritmen kan heel zinvol zijn, maar blind varen op algoritmen en ze beslissingen laten nemen kan niet. Algoritmen kunnen door de vooringenomenheid van de data waarop ze gebaseerd zijn de plank volledig mislaan en bepaalde groepen of buurten systematisch benadelen, ongelijk behandelen en discrimineren. Menselijke tussenkomst en bemoeienis blijven daarom altijd noodzakelijk om te controleren of wat het algoritme aangeeft ook daadwerkelijk klopt en om uiteindelijk de knoop door te hakken. *Computer says no* mag nooit het einde van het gesprek met een inwoner zijn.

Maakt jouw gemeente gebruik van algoritmen? Dan is het belangrijk transparant hierover te zijn. De data waarmee het algoritme werkt, moeten juist en *up to date* zijn. Bovendien is het altijd nodig dat algoritmen uitlegbaar en controleerbaar zijn. Ook moet helder zijn waarom en waarvoor ze gebruikt worden, hoe er met de uitkomsten wordt omgegaan en wat de uitkomsten zijn. Daarnaast is het van belang dat bij het gebruik van algoritmen continu gemonitord wordt of de technologie gebruikt wordt waar het aanvankelijk voor was bedoeld en of het nog functioneel is. Publieke verantwoording over het gebruik van algoritmen en data is noodzakelijk om het gebruik te legitimeren.

Voorbeeld: Hoe algoritmen Belastingdienst levens hebben verwoest

De vooringenomenheid van algoritmen werd pijnlijk duidelijk bij de Belastingdienst. In een geautomatiseerd risicoselectiesysteem waarmee bepaald werd welke toeslagenaanvragen extra gecontroleerd moesten worden, was 'dubbele nationaliteit' een selectie criterium. Aanvragers met een dubbele nationaliteit liepen daardoor meer kans dat hun aanvraag door het algoritme eruit gepikt zou worden. Zo leverden discriminerende algoritmen, gebaseerd op vooringenomen data, een bijdrage aan het drama van de toeslagenaffaire.¹⁹

Voorbeeld: SyRI sneuvelt in de rechtbank

Dat het bij het gebruik van algoritmen voorzichtigheid is geboden, laat ook de casus SyRI zien. Tot 2020 gebruikte de overheid Systeem Risico Indicatie (SyRI) om fraude op te sporen. SyRI – dat in 2013 door de Tweede Kamer als hamerstuk werd aangenomen – was bedoeld voor gemeenten, om fraude met sociale voorzieningen op te sporen. Het systeem koppelde allerlei gegevens aan elkaar – bijvoorbeeld van de Belastingdienst, IND, UWV en de sociale verzekeringsbank – en via een algoritme kwamen er vervolgens risicoprofielen en personen met een verhoogd risico op fraude naar voren. SyRI werd voornamelijk ingezet in buurten met relatief lage inkomens en bij mensen met een migratieachterstand.

De gemeente Rotterdam, één van de gebruikers, [stopte in 2019](#) al met SyRI. Het college twijfelde aan de juridische grondslag van het systeem. Die twijfels bleken terecht. Vorig jaar sneuvelde het gebruik van SyRI in de rechtszaal. Het doel van SyRI – de bestrijding van fraude – vond de rechter legitiem, maar de inrichting van het systeem deugde niet. Het bood onvoldoende waarborgen voor inwoners wiens gegevens verwerkt werden: er werd niet kenbaar gemaakt dát er sprake van verwerking was. Ook was het oncontroleerbaar hoe SyRI precies werkte. Bovendien was het systeem in strijd met de Europese privacywetgeving.²⁰

---

¹⁹ De Volkskrant, [Belastingdienst schuldig aan structurele discriminatie van mensen die toeslagen ontvingen](#).

²⁰ NRC, [‘Er heerste een sfeer van hard, harder, hardst’](#), [Rechtbank: overheid moet stoppen met fraudesysteem](#) en Gemeente.nu, [SyRI niet meer ingezet voor opsporing fraude](#).

4.2 Ethische commissie bij gebruik algoritmen

Steeds meer gemeenten richten een onafhankelijke ethische commissie in, die college en raad adviseert over het verantwoord en ethisch gebruiken en inzetten van digitale technologie, waaronder algoritmen. De manier waarop de ethische commissie is ingericht – alleen experts of ook bewoners en maatschappelijke stakeholders in de commissie – verschilt van gemeente tot gemeente.²¹ Wil jij zelf een ethische commissie instellen in jouw gemeente? Dan kan je voorbeeldmotie 6.1 indienen.

Voorbeeld: Ethische commissie Enschede

Enschede stelde in 2020, op initiatief van het college van B&W, als eerste Nederlandse gemeente een ethische commissie in. Het profiel voor de samenstelling van de commissie is eveneens door het college vastgesteld. De commissie is een mix van wetenschappers en mensen die werken in de publieke en private sector.²²

De ethische commissie geeft gevraagd en ongevraagd advies aan het college, de gemeenteraad en de ambtelijke organisatie als het gaat om morele en ethische vragen met betrekking tot data en technologie. De adviezen van de ethische commissie ondersteunen het college en de raad in het maken van afwegingen en nemen van besluiten. De commissie heeft bijvoorbeeld advies gegeven over de inzet van drones door de gemeente, waarmee het college vervolgens een beleidskader over het ethisch verantwoord inzetten van drones heeft gemaakt.²³

Voorbeeld: Klankbordgroep digitalisering & ethiek Amersfoort

De gemeente Amersfoort start een proef van een jaar met een klankbordgroep digitalisering & ethiek. De groep is samengesteld uit inwoners van Amersfoort. De klankbordgroep wordt om advies gevraagd over ethische kwesties met betrekking tot digitale technologieën en dataverwerking, bijvoorbeeld het gebruik van algoritmen.²⁴

Voorbeeld: Digitale ethische commissie in Nijmegen

In Enschede en Amersfoort was het college van B&W de initiatiefnemer van de ethische commissie. In Nijmegen vroeg de gemeenteraad met een motie – mede-ingediend door de PvdA – om de instelling van een ethische commissie die gevraagd en ongevraagd het gemeentebestuur adviseert over digitaal beleid en het gebruik van techniek. De motie, die unaniem werd aangenomen, vind je [hier](#).²⁵

4.3 Inkoopvoorwaarden algoritmen

Hoewel overheden veel algoritmen gebruiken, ontwerpen ze deze niet zelf. De ontwikkeling van algoritmen gebeurt door bedrijven die hierin gespecialiseerd zijn. Logisch, want de ontwikkeling is een technische en specialistische zaak. Tegelijkertijd is de gebruiker van het algoritme – en niet de ontwikkelaar – verantwoordelijk voor (de gevolgen van) het gebruik. Daarom is het belangrijk dat de

---

²¹ VNG, [De Ethiek van datahonger. De opmars van de ethische commissie](#).

²² Gemeente Enschede, [Ethische commissie](#).

²³ Gemeente Enschede, [Ethische commissie – Documenten en links](#).

²⁴ Gemeente Amersfoort, [Inwoners adviseren gemeente over digitalisering en ethiek](#).

²⁵ Gemeenteraad Nijmegen, [Motie: Wie het weet mag het zeggen, gooi het in de groep, neem het onder de loep](#).

algoritmen die een gemeente gebruikt transparant zijn en voldoen aan de wet- en regelgeving. Dit kan aan de voorkant, via de inkoopvoorwaarden van algoritmen, geregeld worden.²⁶

In de inkoopvoorwaarden kunnen bijvoorbeeld afspraken gemaakt worden over de informatie die leveranciers aan de gemeente moeten geven, zodat de kwaliteit en risico's van het algoritme beoordeeld kunnen worden. De Vereniging Nederlandse Gemeenten heeft in samenwerking met de gemeente Amsterdam uniforme inkoopvoorwaarden voor algoritmen opgesteld. Deze inkoopvoorwaarden zijn [hier](#) te vinden.²⁷

4.4 Transparantie over algoritmen: Openbaar algoritmeregister

De hoeveelheid algoritmen waar je dagelijks (onbewust) mee in aanraking komt, is enorm. Maakt een gemeente gebruik van algoritmen, dan is het belangrijk dat inwoners dit weten. Dit kan bijvoorbeeld via een algoritmeregister, waarin alle algoritmen zijn opgenomen die de gemeente gebruikt en waarin de gemeente uitlegt hoe ervoor gezorgd wordt dat algoritmen niet discrimineren, welke data in het algoritme verwerkt worden en wat er met de uitkomsten gedaan wordt.

Verschillende gemeenten kennen al zo'n register, zoals [Amsterdam](#) en [Utrecht](#). De [provincie Noord-Holland](#) gaat met het register aan de slag, net als Zwolle, waar de raad unaniem een [motie](#) aannam om een algoritme register in te richten. Wil jij ook zo'n register in jouw gemeente? Gebruik dan voorbeeldmotie 6.2.

4.5 Transparantie over data: Sensorregister

Algoritmen werken op basis van data. Die gegevens moeten verzameld worden. Vaak gebeurt dat door informatie in een systeem in te voeren, denk bijvoorbeeld aan de informatie die inwoners die een bijstandsuitkering ontvangen, moeten verschaffen. Soms verzamelen gemeentes gegevens via sensoren in de openbare ruimte: camera's, CO₂-meters, geluidmeters, verkeersmeters etc. Om inzichtelijk te houden welke sensoren er allemaal gebruikt worden, kan de gemeente een openbaar sensorregister instellen, naar voorbeeld van [Amsterdam](#) of [Hilversum](#).

4.6 Open data

De overheid verzamelt veel data. Sommige gegevens zijn vertrouwelijk en mogen in het kader van de privacy niet openbaar gemaakt worden. Andere gegevens zijn niet-privacygevoelig en kunnen prima beschikbaar gesteld worden als open data (data die vrij van rechten en gratis gebruikt kunnen worden). De Wet hergebruik van overheidsinformatie (Who) verplicht gemeenten om op verzoek overheidsinformatie als open data voor hergebruik beschikbaar te stellen. Een gemeente, provincie of waterschap hoeft natuurlijk niet te wachten met het aanbieden van informatie tot er een Who-verzoek gedaan wordt. De open data kan ook actief aangeboden worden.²⁸

Het aanbieden van open data is belangrijk in het kader van transparantie. Bovendien zorgt het voor innovatie. Overheden kunnen van elkaar leren door het delen van data en hoeven daardoor niet telkens

---

²⁶ VNG, Gemeente Amsterdam, CBS en Code for NL, [AI als instrument voor gemeente](#).

²⁷ VNG, [Gemeentelijke Inkoop bij IT Toolbox \(GIBIT\)](#) en Gemeente Amsterdam, [Contractvoorwaarden voor algoritmen](#).

²⁸ Vereniging Nederlandse Gemeenten, [Aantal Who verzoeken is beperkt, kosten ook](#), [Raadgever open data en open overheidsinformatie](#) en [Ledenbrief: data delen en open maken](#).

opnieuw het wiel uit te vinden. Private partijen kunnen op basis van de data toepassingen en apps ontwikkelen.²⁹ De provincie Noord-Holland heeft een eigen [platform](#) waarop data openbaar gemaakt worden, bijvoorbeeld over geluidbelasting en klimaatadaptatie.³⁰ Ook Den Haag heeft zo'n website, [het Haagse Dataplatform](#), net als [Arnhem](#).³¹ De Rijksoverheid stelt eveneens open data beschikbaar, via [overheid.nl](#). Andere bestuurslagen kunnen ook datasets aanbieden voor deze website.³²

5. Digitale inclusie en toegankelijkheid in de gemeente

De dienstverlening van gemeenten is steeds meer digitaal georganiseerd. Een paspoort aanvragen, een klacht indienen of je verhuizing doorgeven: het kan in de meeste gemeenten allemaal digitaal. Voor de ene inwoner werkt dat uitstekend, maar niet alle inwoners weten even goed hun weg te vinden in de digitale wereld.

Over het algemeen hebben Nederlanders goede digitale vaardigheden. Toch is dit niet voor alle groepen – bijvoorbeeld laaggeletterden, mensen die lager opgeleid zijn of mensen met een (visuele) beperking – het geval. Daardoor raken ze op achterstand raken en neemt de ongelijkheid in de steeds verder digitaliserende samenleving verder toe. Bovendien hebben niet alle Nederlanders (altijd) toegang tot digitale apparaten, wat ook tot een groeiende tweedeling in de maatschappij leidt.

Ongeveer 11% van de Nederlanders kan niet (goed) met de computer overweg. Onder 55-plussers is dat zelfs 20%.³³ Ook tussen de verschillende opleidingsniveaus bestaan grote verschillen. Mensen die hoger zijn opgeleid, hebben vaker digitale basisvaardigheden dan mensen die lager zijn opgeleid.³⁴ Mensen die niet of minder digitaal vaardig zijn, hebben meer kans om werkloos te worden, meer kans op een slechtere gezondheid en minder kans op sociale contacten. Het ontwikkelen van digitale vaardigheden is daarom van groot belang om mensen perspectief te bieden op welzijn en welvaart.

5.1 Inclusiviteit als uitgangspunt

Voor de PvdA moet inclusiviteit het uitgangspunt zijn van digitalisering. Simpelweg betekent digitale inclusiviteit dat iedereen mee kan doen in de digitale samenleving. Digitaal meedoen is tweeledig: enerzijds moeten inwoners de vaardigheden hebben om digitaal mee te doen, anderzijds moeten ze de toegang hebben tot de digitale apparaten die hiervoor nodig zijn.

Om digitale inclusiviteit te bereiken is het van belang dat gemeenten hun digitale diensten eenvoudig, duidelijk en toegankelijk inrichten. Bovendien is het noodzakelijk om fysieke dienstverlening achter de

Weet jij:

- Waar inwoners in jouw gemeente terecht kunnen met vragen over digitale dienstverlening?
- Of er in jouw gemeente cursussen aangeboden worden om digitaal vaardiger te worden?
- Of alle gemeentelijke websites en apps voldoen aan de wettelijke eisen m.b.t. toegankelijkheid?

²⁹ Vereniging Nederlandse Gemeenten, [Raadgever open data en open overheidsinformatie](#).

³⁰ Provincie Noord-Holland, [Kaart en data](#).

³¹ Gemeente Den Haag, [Het Haagse dataplatform](#) en Gemeente Arnhem, [Open data portaal](#).

³² Overheid.nl, [Open data van de overheid](#).

³³ Rathenau Instituut, [Digitale vaardigheden voor technologisch burgerschap](#), CBS, [Nederlanders in Europese kopgroep digitale vaardigheden](#) en Expertisepunt Basisvaardigheden, [Het belang van digitale vaardigheden](#).

³⁴ Digitale vaardigheden zijn: informatievaardigheden (bijvoorbeeld het vinden van informatie op internet), communicatievaardigheden (o.a. mailen, deelnemen aan sociale netwerken), problemen oplossen (software en apps installeren, internetbankieren) en softwarevaardigheden (het gebruik van software zoals Word en Excel).

hand te houden voor inwoners die – om wat voor reden dan ook – niet met digitale dienstverlening uit de voeten kunnen of behoefte hebben aan fysiek contact.

Met de invoering van de [Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer](#) in 2023 krijgen overheden de zorgplicht om inwoners en bedrijven ondersteuning te bieden bij digitale dienstverlening.³⁵ Zoals uit de vorige paragraaf blijkt is die zorgplicht hard nodig. Wachten tot de zorgplicht wettelijk verplicht is, hoeft natuurlijk niet. Ook nu kan je er als gemeente voor kiezen om inwoners ondersteuning te bieden bij digitale dienstverlening.

Samen met gemeente en uitvoeringsorganisaties heeft het Rijk onderzocht hoe digitale dienstverlening inclusiever gemaakt kan worden.³⁶ Uit dat onderzoek zijn drie aanbevelingen naar voren gekomen die digitale inclusiviteit bevorderen.

Aanbeveling 1: Inclusief aanbod

Inclusief aanbod houdt in dat diensten en producten op zo'n manier worden aangeboden dat ze gebruiksvriendelijk zijn. Digitale processen zijn op een eenvoudige manier vormgegeven, informatie is makkelijk vindbaar en het taalgebruik is duidelijk. Om erachter te komen of de diensten en producten die de gemeente bedacht heeft écht gebruiksvriendelijk zijn, laten verschillende gemeenten ze van tevoren testen.

Voorbeeld: Stadkamer Den Haag

De gemeente Den Haag heeft sinds 2018 de stadkamer in het gemeentehuis, waar samen met inwoners en ondernemers de dienstverlening – zowel digitaal als fysiek – wordt getest: bijvoorbeeld formulieren op de website, een paspoort aanvragen, melding doen van een volle afvalcontainer etc. Ambtenaren kijken mee bij het testen. Het testen vindt niet alleen plaats in de stadkamer, ambtenaren gaan ook de straat op om in gesprek te gaan met inwoners over dienstverlening. Diensten worden (her)ontworpen op basis van de feedback en de behoeften die er bij de inwoners bestaan.³⁷

Voorbeeld: Toegankelijke website gemeente Haarlemmermeer

De gemeente Haarlemmermeer heeft haar website laten testen op toegankelijkheid voor mensen met een verstandelijke-, lichamelijke- of visuele handicap en voor ouderen. Stichting ICT4Handicap heeft samen met een team van vijftien inwoners – geworven via de ouderenbonden, participatieraad, de gehandicaptenraad en het werkcentrum – de test uitgevoerd. Knelpunten waren het taalgebruik op de website en de navigatie. Bovendien bleken de teksten op de website niet geschikt voor voorleessoftware. Naar aanleiding van de testresultaten heeft de gemeente een commissie ingesteld die met de verbeterpunten aan de slag gaat.³⁸

Aanbeveling 2: Zelfregie

Voor sommige inwoners is digitaal werken een tweede natuur, terwijl andere inwoners zich er geen raad mee weten. Deze inwoners kan je als gemeente ondersteunen om digitaal vaardig(er) te worden,

---

³⁵ VNG, [\(Digitale\) Inclusie. Aan de slag met gemeentelijke dienstverlening](#).

³⁶ Idem.

³⁷ Stichting Digitaal Burgerschap Nederland, [Haagse stadskamer zet behoefte inwoners in schijnwerper](#) en Gemeente Den Haag, [Haagse dienstverlening](#).

³⁸ ICT4Handicap, [Onderzoek naar toegankelijkheid van www.haarlemmermeer.nl](#).

bijvoorbeeld door trainingen of cursussen. Gemeenten krijgen elk jaar geld van het Rijk om achterstanden in taal en rekenen aan te pakken bij hun inwoners. Dit geld mag ook gebruikt worden om de digitale vaardigheden van inwoners te vergroten. Organiseer de trainingen dichtbij inwoners, op plekken waar ze sowieso al komen, bijvoorbeeld in de bibliotheken, buurthuizen, onderwijs- en culturele instellingen of via huiswerkbegeleiding.³⁹

Voorbeeld: Digisterker cursussen

In samenwerking met de Nederlandse bibliotheken heeft stichting Digisterker de cursus *Werken met de e-overheid* gemaakt. Tijdens de cursus leren deelnemers hoe ze informatie van de overheid op internet kunnen vinden, maar ook hoe ze gebruik kunnen maken van digitale producten en diensten van de overheid. Daarnaast krijgen de cursisten uitleg over de website van hun eigen gemeente. De cursus kan verder toegespitst worden op een bepaald thema, bijvoorbeeld zorg en gezondheid of geldzaken, of op een bepaalde doelgroep, bijvoorbeeld ouderen, jongeren of inburgeraars.⁴⁰

De cursus wordt in de meeste plaatsen in Nederland aangeboden. De frequentie verschilt per gemeente, evenals de kosten. In [Enschede](#) is de cursus gratis, terwijl er in [Terneuzen](#) een eigen bijdrage van € 10 wordt gevraagd.

Voorbeeld: Digitale geletterdheid op school in Rotterdam

Kinderen groeien op in een digitale samenleving. Van jongs af aan zijn kinderen online bezig. Digitale vaardigheden die het mogelijk maken om op een positieve en verantwoorde manier mee te doen in de digitale samenleving zijn daarom onmisbaar. Om het onderwijs te helpen deze vaardigheden bij te brengen, heeft de [gemeente Rotterdam](#) een handreiking voor scholen die met digitale geletterdheid aan de slag willen. Er worden niet alleen handvatten geboden om de leerlingen digitaal vaardiger te maken, maar ook de schoolleiding en het onderwijzend personeel krijgen tips.

Aanbeveling 3: Hulpstructuren

Het is noodzakelijk dat er – voor wie er zelf digitaal niet uitkomt – hulp is. Denk bijvoorbeeld aan een gemeentelijk telefoonnummer dat gebeld kan worden als het digitaal even niet lukt of een inloopspreekuur voor vragen over digitale dienstverlening.

Voorbeeld: Digihulp Zwolle

In 2019 startte de gemeente Zwolle met de pilot Digihulp. Via het gemeentelijke telefoonnummer – Digihulp was een optie in het keuzemenu – konden inwoners al hun vragen stellen over het digitaal zaken doen met de gemeente en kregen ze concrete hulp. De vragen die binnen kwamen werden gebruikt om de digitale dienstverlening te verbeteren. De pilot was een dusdanig succes dat Digihulp blijft.⁴¹

Voorbeeld: Informatiepunt Digitale Overheid (IDO)

In 2019 gingen de eerste [Informatiepunten Digitale Overheid](#) (IDO) van start in vijftien verschillende bibliotheken in het land. Bij een IDO kunnen inwoners terecht met hun vragen over en hulp bij de

---

³⁹ Rijksoverheid, [Digitale vaardigheden ontwikkelen](#).

⁴⁰ Stichting Digisterker, <https://www.digisterker.nl/>.

⁴¹ VNG, [\(Digitale\) Inclusie. Aan de slag met gemeentelijke dienstverlening](#).

digitale overheid, ook als ze geen lid zijn van de bibliotheek. In 2020 hebben het ministerie van BZK en de VNG afgesproken dat de IDO's structureel worden voortgezet, in samenwerking met de gemeenten. Het aantal IDO's is sindsdien fors uitgebreid: op het moment zijn er zo'n 200 en het doel is dat dit er eind 2022 ongeveer 400 zijn, zodat er voor iedereen digitale hulp beschikbaar is binnen een straal van twee kilometer.⁴²

5.2 Digitale toegankelijkheid wettelijk geborgd

Gemeentelijke websites, apps en intra- en extranetten moeten voor iedereen toegankelijk zijn, dus ook voor inwoners met een functiebeperking, bijvoorbeeld een visuele beperking, dyslexie of een motorische beperking. Daarom zijn alle gemeentelijke websites en applicaties gehouden aan bepaalde wettelijke eisen met betrekking tot toegankelijkheid.

De Europese Unie heeft de Europese Richtlijn Digitale Toegankelijkheid opgesteld, die is omgezet naar Nederlandse wetgeving in het [Tijdelijk besluit digitale toegankelijkheid overheid](#) (BDTO). Het BDTO is per 1 juli 2018 van kracht. Uit het BDTO volgen drie verplichtingen voor overheidsinstanties en dus ook gemeenten:

1. Overheidsinstanties moeten hun websites toegankelijk(er) maken op basis van de Europese standaard EN 301 549;
2. Overheidsinstanties – dus ook gemeenten – moeten voor al hun websites een toegankelijkheidsverklaring maken en online publiceren, waarin staat welke maatregelen genomen worden om de websites toegankelijk te maken en houden en waarin staat verantwoord hoe er wordt voldaan aan de toegankelijkheidseisen;⁴³
3. Overheidsinstanties moeten gaan voldoen aan de toegankelijkheidsverklaring.

Voorbeelden van toegankelijkheidsverklaringen

- Gemeente Deventer, [Toegankelijkheidsverklaring](#);
- Gemeente Meierijstad, [Toegankelijkheidsverklaring Gemeente Meierijstad](#);
- Gemeente Rheden, [Toegankelijkheidsverklaring](#).

6. Digitalisering en wonen

Er is een groot tekort aan betaalbare huizen. Tegelijkertijd floreren digitale platforms als Airbnb en Booking, waarop je in een paar muisklikken een vakantieadresje kan boeken of juist je eigen woning kan verhuren aan toeristen. De platforms worden echter niet alleen door particulieren gebruikt, die hun huis een paar nachtjes verhuren, of hotels, die aan alle wet- en regelgeving voldoen. Er zijn ook steeds meer beleggers die via deze platforms huizen permanent verhuren aan toeristen, met het risico dat beleggers de binnensteden overnemen en inwoners verdreven worden.

De komst van dit soort digitale platforms kan je als gemeente niet tegenhouden. Wel kan je uitwassen voorkomen. Met de [Wet toeristische verhuur](#), die per 1 januari 2021 van kracht is, hebben gemeenten

---

⁴² Rijksoverheid, [Dichterbij door digitalisering](#) en Digitale Overheid, [Opening 200ste Informatiepunt Digitale Overheid](#).

⁴³ Rijksoverheid, [Digitoegankelijk, Wat is verplicht?](#) en VNG, [Digitale toegankelijkheid](#).

de mogelijkheid om de toeristische verhuur van woningen te reguleren. Verhuurplatforms zijn hierdoor verplicht om de aanbieders informatie te geven over de geldende lokale regelgeving. Gemeenten kunnen de volgende maatregelen (gecombineerd) nemen:

- Registratieplicht: de aanbieder van een woning moet deze registreren als vakantiewoning en het registratienummer vermelden bij de advertentie. In gemeenten waar een registratieplicht geldt, kunnen platforms alleen advertenties van woningen met een registratienummer publiceren;⁴⁴
- Nachtcriterium: gemeenten kunnen vastleggen dat een woning maar een bepaald aantal nachten per jaar toeristisch verhuurd mag worden;
- Meldingsplicht per verhuring: als een gemeente een nachtcriterium hanteert, kan de verhuurder verplicht gesteld worden een melding te maken elke keer dat de woning verhuurd wordt, de zogenaamde meldingsplicht per verhuring;
- Vergunningsplicht: gemeenten kunnen een vergunningsplicht instellen, waardoor aanbieders een vergunning moeten aanvragen en aan de voorwaarden van de vergunning moeten voldoen, voordat ze hun woning mogen verhuren. Leeft een aanbieder de regels niet na, dan kan de gemeente een boete geven (van € 4.350 tot € 21.750).

De maatregelen kunnen worden opgenomen in de huisvestingsverordening, die door de gemeenteraad wordt vastgesteld.⁴⁵ Wil je de toeristische verhuur in jouw gemeente reguleren? Dan kan je met voorbeeldmotie 6.3 aan de slag.

Voorbeeld: Toeristische verhuur in Amsterdam

Wie in Amsterdam een woning wil verhuren voor vakantieverhuur of als bed & breakfast, heeft sinds 1 april 2021 een registratienummer nodig. Dit nummer moet eenmalig aangevraagd worden. De aanvraag is gratis. Naast het registratienummer is ook een vergunning verplicht, die jaarlijks moet worden vernieuwd. Bovendien geldt voor vakantieverhuur een meldingsplicht: elke keer dat de woning verhuurd wordt, moet hiervan melding gemaakt worden bij de gemeente. Woningen mogen maximaal dertig nachten per jaar verhuurd worden voor vakantieverhuur, aan maximaal vier personen per keer.⁴⁶

Sinds de invoering van de registratieplicht is 80% van het Amsterdamse woningaanbod op Airbnb verdwenen. Het platform heeft alle advertenties zonder registratienummer verwijderd en heeft toegezegd met de gemeente samen te werken om onjuiste registratienummers op te sporen, via het zogenaamde City Portal.⁴⁷

Voorbeeld: Toeristische verhuur in Den Haag

Ook de gemeente Den Haag kent een registratieplicht, vergunningplicht, meldingsplicht en nachtcriterium voor vakantieverhuur. Inwoners mogen hun woning verhuren aan toeristen als ze zelf op vakantie zijn. Hiervoor moet eenmalig een gratis registratienummer aangevraagd worden. Het

---

⁴⁴ Ministerie van BZK, [Overzicht registratieplicht](#).

⁴⁵ Woningmarktbeleid, [Toeristische verhuur](#).

⁴⁶ Gemeente Amsterdam, [Registratienummer toeristische verhuur, Vergunning vakantieverhuur: voorwaarden en aanvragen](#) en [Huisvestingsverordening Amsterdam 2020](#).

⁴⁷ Binnenlands Bestuur, [Amsterdams Airbnb-aanbod daalt door registratieplicht](#) en Airbnb, [Airbnb lanceert City Portal in Amsterdam om te ondersteunen met registratie](#).

registratienummer moet vermeld worden in advertenties op verhuurplatforms, maar bijvoorbeeld ook op flyers en visitekaartjes. Daarnaast is een vergunning verplicht. Deze dient elke drie jaar vernieuwd te worden.

Voorafgaand aan de verhuur moet melding gemaakt worden bij de gemeente van de verhuur en voor hoeveel dagen dit is. Woningen mogen maximaal dertig nachten per jaar verhuurd worden en iedere huurder moet ten minste twaalf vierkante meter gebruiksoppervlak hebben.⁴⁸

7. Voorbeeldmoties

Wil je in jouw gemeente concreet aan de slag met de onderwerpen uit deze handreiking? Om je verder op weg te helpen hebben we een aantal voorbeeldmoties geschreven. Uiteraard hangt het geheel van de lokale situatie af welke invulling je geeft aan de voorbeeldmoties.

7.1 Voorbeeldmotie ethische commissie bij gebruik digitale technologieën en algoritmen

Motie [vreemd aan de orde van de dag]

De raad van de gemeente [...] in vergadering bijeen op [...],

Constaterende dat:

- Overheden steeds meer informatie over mensen verwerken en de maatschappelijke impact daarvan steeds groter wordt;
- De verwerking van de informatie zorgvuldig en zonder vooringenomenheid moet gebeuren;
- Onzorgvuldig, ongewenst en onrechtmatig gebruik van techniek en informatie zeer ingrijpende gevolgen kan hebben, denk bijvoorbeeld aan de toeslagenaffaire;
- Lokale overheden steeds vaker beslissingen nemen op basis van kunstmatige intelligentie en algoritmen, terwijl dit niet altijd transparant gebeurt en het risico bestaat op discriminatie of onheus gebruik van informatie;
- Verschillende gemeenten, waaronder Enschede en Eindhoven, een ethische commissie hebben die het stadsbestuur gevraagd en ongevraagd van advies voorziet rond digitaal beleid en het gebruik van techniek.

Overwegende dat:

- Ethische dilemma's niet altijd een eenduidige goede of slechte oplossing kennen;
- Het gemeentebestuur het beste politieke keuzes kan maken op basis van zorgvuldige belangenafweging;
- Verschillende experts met diverse relevante expertises kunnen functioneren als een onafhankelijk professioneel klankbord voor de gemeenteraad;
- Een ethische commissie, die enkele keren per jaar zou kunnen vergaderen, haar bevindingen en overweging, geformuleerd voor een breed publiek, met de inwoners kan delen door deze openbaar te publiceren;

---

⁴⁸ Gemeente Den Haag, [Verhuur van woning tijdens vakantie](#).

- Deze bevindingen deelname van de gemeenteraad aan de technische debatten over digitale ontwikkelingen kan bevorderen en daarmee de kwaliteit van besluitvorming kan verbeteren.

Verzoekt het college om:

- Naar het voorbeeld van Enschede een ethische commissie in te richten;⁴⁹
- Het voorstel voor inrichting van deze commissie voor [datum] voor te leggen aan de gemeenteraad.

En gaat over tot de orde van de dag.

Namens de fracties van [...]

7.2 Voorbeeldmotie algoritmeregister

Motie [vreemd aan de orde van de dag]

De gemeente maakt steeds meer gebruik van algoritmen. Dat brengt vragen met zich mee over transparantie. Hoe worden data verwerkt en hoe dragen algoritmen bij aan het nemen van beslissingen? Dit moet duidelijk zijn voor iedereen.

De raad van de gemeente [...] in vergadering bijeen op [...],

Constaterende dat:

- De gemeenten [naam] gebruik maakt van algoritmen;
- Deze algoritmen niet inzichtelijk zijn voor inwoners die te maken krijgen met de uitkomsten hiervan;
- Verschillende gemeenten een openbaar algoritmeregister hebben, bijvoorbeeld Amsterdam.⁵⁰

Overwegende dat:

- Het voor inwoners open en controleerbaar moet zijn welke acties de gemeente aan de hand van algoritmen uitvoert;
- Het gebruik van deze publiek verzamelde data verantwoord kan worden door de broncode van de verwerking publiek te maken;

Verzoekt het college om:

- Een publiek algoritmeregister in te richten op de website van de gemeente;
- In dat register de broncodes openbaar te maken van de algoritmen die in gebruik zijn.

En gaat over tot de orde van de dag.

Namens de fracties van [...]

---

⁴⁹ Gemeente Enschede, [Ethische commissie](#).

⁵⁰ Gemeente Amsterdam, [Algoritmeregister](#).

7.3 Voorbeeldmotie toeristische verhuur

Motie [vreemd aan de orde van de dag]

De raad van de gemeente [...] in vergadering bijeen op [...],

Constateerende dat:

- Platforms als Booking en Airbnb het eenvoudig maken om anoniem huizen te verhuren voor vakantieverhuur;
- De Wet toeristische verhuur ons de mogelijkheid biedt om door aanpassing van de huisvestigingsverordening toeristische verhuur van woningen te reguleren.

Overwegende dat:

- Een huis geen beleggingsobject en om in te wonen is;
- Uitwassen van toeristische verhuur bestreden moeten worden om de leefbaarheid in onze gemeente te handhaven.

Verzoekt het college om:

- Aan de hand van de nieuwe mogelijkheden die de Wet toeristische verhuur biedt voor regulering van vakantieverhuur de huisvestigingsverordening aan te passen en daarin de volgende zaken op te nemen:
  - Een registratieplicht voor vakantieverhuur;
  - Een nachtcriterium voor vakantieverhuur van [X]-nachten per jaar;
  - Een meldingsplicht per verhuring;
  - Een vergunningsplicht voor vakantieverhuurders.

En gaat over tot de orde van de dag.

Namens de fracties van [...]

*Deze handreiking is geschreven door **Joost van Lier** (PvdA Gouda) en **Sofie Kuilman** (CLB). **Frank van der Knaap**, **Martiene Branderhorst** en **Jacqueline Kalk** hebben input geleverd. De eindredactie was in handen van **Jan Erik Keman**.*